

Percepcija višeučjetovanosti suvremenih migracija prema Hrvatskoj u kontekstu sigurnosti prostora i stanovništva

Monika Komušanac¹, Monika Balića²

Rad se temelji na rezultatima anketnoga istraživanja provedenoga na kvotnom uzorku (N=663) krajem 2021. godine kojim se ispitala percepcija domicilnoga stanovništva prema migrantima te suvremenim migracijama i nacionalnoj sigurnosti Hrvatske. Sukladno položaju Hrvatske na balkanskoj migrantskoj ruti 2015. godine, pretpostavka je bila kako se dominantni stavovi prema migrantima profiliraju sukladno općoj informiranosti, osobnim iskustvima i medijskoj percepciji. Istraživanje je obuhvatilo ispitivanje razine informiranosti ispitanika o suvremenim globalnim i regionalnim migracijama te ispitivanje stavova o karakteru migracijskih procesa, funkcionalnosti migranata u novoj društvenoj sredini, nacionalnoj sigurnosti i budućnosti demografski ispražnjenih prostora Hrvatske. Utvrđeno je, kod ispitivanja općih znanja o migracijama, kako su ispitanici bolje upoznati s migracijama koje se odvijaju (ili su se odvijale) na hrvatskom prostoru, uz naše granice ili u užim regionalnim okvirima, a manje poznavanje globalnih migracijskih kretanja i migracijskih žarišta. Nadalje, najviše ispitanika smatra da su glavni uzroci velikih migracija ratna razaranja u prostoru iz kojega se iseljava i vojna djelovanja te su ispitanici skloniji opciji selektivnoga pristupa i kontroli budućih migracijskih procesa. Povezano s prilagodbom stranaca, najviše ispitanika je potvrdilo tvrdnju da bi migranti trebali uvažavati način

-
- 1 Doc. dr. sc. Monika Komušanac, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za demografiju i hrvatsko iseljništvo, Borongajska cesta 83d, Zagreb, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: mkomusanac@hrstud.hr
  - 2 Dr. sc. Monika Balića, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za demografiju i hrvatsko iseljništvo, Borongajska cesta 83d, Zagreb, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: mbalića@hrstud.hr

života nove sredine i uključiti se u hrvatsko društvo na funkcionalnoj razini, a glavnim krivcima za negativne stavove prema migrantima smatraju političare. U dijelu u kojem se istraživala povezanost migracija i nacionalne sigurnosti, ispitanici su uglavnom podijeljeni oko uspješnosti hrvatskoga nacionalnoga sigurnosnoga sustava 2015. godine te smatraju da su potencijalno najugroženiji hrvatski prostori na istoku i jugoistoku Hrvatske. Također, podijeljenost stavova uočena je i kod perspektive depopulacijskih i ispražnjenih prostora Hrvatske, ali prevladava mišljenje da će takvi prostori poslužiti za privremeni boravak novoga stanovništva u tranzitnom prolasku Hrvatskom. Zaključno, najviše ispitanika smatra da su hrvatski politički sustav i globalni interesi glavni čimbenici prijetnje državnoj sigurnosti Hrvatske što znači da su u percepciji nacionalne sigurnosti Hrvatske podjednako zastupljeni i unutarnji i vanjski faktori.

Ključne riječi: Hrvatska, migranti, nacionalna sigurnost, percepcija, viševjetovanost.

1. Uvod³

Migracijska kretanja u drugom desetljeću 21. stoljeća Europu suočila su se s najvećim masovnim preseljavanjem stanovništva od razdoblja Drugoga svjetskoga rata, a migracijska kriza svoj je vrhunac doživjela 2015. godine, kao posljedica višegodišnjih tranzicijskih procesa u Sjevernoj Africi i Bliskom istoku pod okriljem tzv. *Arapskoga proljeća*. Političke, ekonomske i društvene nestabilnosti potaknule su iz tih prostora velike migracijske valove prema Europi iz dvaju velikih emitivnih središta, Libije, iz koje se stanovništvo morskim putem kretalo prema Italiji te iz Sirije, iz koje su se izbjeglice kretale prema Turskoj i ostatku Europe (Dragović, Tadić i Tadić, 2016; Komušanac, 2017). Vrhunac migracijske krize dosegnut je u posljednjem kvartalu 2015. godine kada je na granicama Europske unije registrirano oko 978.000 izbjeglica, dok je ukupno tijekom cijele 2015. zabilježeno više od 1,8 milijuna izbjeglica (FRONTEx, 2015). Najfrekventnije rute dolaska izbjeglica u Europu bile su one na istočno-mediteranskom i zapadno-balkanskom području (gotovo 90% ulaza-

3 Ovaj znanstveni rad nastao je u sklopu projekta „Mreža 2050 - Demografija, od izazova do odgovora” (UP.04.2.1.06.0034). Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskoga socijalnoga fonda.

ka), pa se i teritorijem Hrvatske koja je bila dio zapadne balkanske rute, kretao značajan broj izbjeglica. Najveći pritisak migranata na istočnu hrvatsku granicu dogodio se nakon mađarskoga podizanja ograde prema granici sa Srbijom, što je dovelo do skretanja migracijskoga valova na hrvatsko-srpsku granicu preko koje je do kraja prosinca 2015. godine ušlo blizu 560.000 migranata u Hrvatsku (MUP, 2016). S obzirom na geografski položaj Hrvatske u okviru migrantskih ruta te razmjerno velik broj prelazaka hrvatskih granica 2015. i 2016. godine (regularnih i neregularnih), provedeno je anketno istraživanje o percepciji stranaca (imigranata) u Hrvatskoj, potencijalnim migracijskim kretanjima prema hrvatskom prostoru te demografsko-sigurnosnim izazovima migracija. Dosađajna empirijska istraživanja uglavnom su bila usmjerena na ispitivanje stavova domicilne populacije o društvenim, kulturološkim i politološkim aspektima integracije migranata u funkcionalnom smislu. Istraživanje provedeno krajem 2021. i početkom 2022. godine usmjerilo se na definiranje stavova ispitanika o uzrocima i odrednicama „velikih“ migracijskih valova, položaju Hrvatske u vanjskim migracijama prema europskom prostoru te sigurnosnim izazovima hrvatskoga društva i prostora. Zbog nestabilnih geopolitičkih okolnosti i velikoga demografskoga potencijala bliskoistočno-mediteranskoga područja, priljevi stanovništva prema Europi bit će sve intenzivniji, masovniji i češći. Stoga, ovakva istraživanja mogu biti temelj za bolje razumijevanje razine otvorenosti hrvatskoga društva prema migrantima i mogućih posljedica migracija u demografskom i sigurnosnom smislu za Hrvatsku, osobito za njezine depopulacijske i „nestajuće“ prostore.

2. Dosađajna istraživanja

Tradicionalni pristupi međunarodnim migracijama naglašavali su važnost procesa prilagodbe i integracije migranata u novom društvu te odgovornost država koje primaju migrante. Pritom se proces prilagodbe promatra u obvezama imigracijskih država koje pružaju financijsku i tehničku potporu za učenje jezika, pristup obrazovanju, adekvatno zdravstveno i stambeno zbrinjavanje, socijalnu pomoć, profesionalnu orijentaciju kod traženja posla i sl. (Šterc i Komušanac, 2021). Imigracijski fenomeni uglavnom su istraživani parcijalno s naglaskom primarno na sociološke, kulturološke i ekonomske aspekte doseljavanja, a rijetko na izazove sigurnosti prostora, društva i granica. Nakon migracijske krize 2015. godine Europska je unija značajnu pozornost posvetila

pitanjima učinkovitijega nadzora i kontrole granica, ravnomjernije prostorne raspodjele tzv. *imigracijskoga pritiska* i razvijanju modela upravljanja budućim migracijskim krizama. Problematika sigurnosnoga pristupa globalnim migracijama usmjerena je prije svega na pitanja sigurnosti i zaštite vanjskih granica od nezakonitih migracija, prekograničnoga kriminala, krijumčarenja ljudi i robe, zloupotrebe sustava azila te prijetnji povezanih s terorizmom (Komušanac i Šterc, 2021, prema: Tadić, Dragović i Tadić, 2016, 26). Niz je istraživanja o sigurnosnim aspektima migracija koji doprinose teorijskome razvoju koncepta nacionalne sigurnosti kao važnoga dijela migracijske politike Europske unije (EU) čije se odrednice odnose i na prostor Hrvatske kao države članice. Mogu se izdvojiti određena teorijska i analitička istraživanja o suvremenim migracijskim obrascima i izbjegličkoj krizi na europskom području, npr. Tadić, Dragović i Tadić, 2016., Tatalović i Malnar, 2015., Mikac i Dragović, 2017., Šterc, 2016., Šterc i Brekalo, 2017., Komušanac i Šterc, 2021., Balija, 2020., Baričević, 2015., Bježančević, S., Dagen i Čepo, 2021. i sl. Teorijska i kvantitativna istraživanja migracijske krize relativno su brojna, za razliku od kvalitativnih koja su rjeđe zastupljena u hrvatskoj znanstvenoj bibliografiji. Kvalitativni pristupi uglavnom se temelje na sociološkim istraživanjima, tj. izražavanju stavova prema migrantima u Hrvatskoj, a na temelju osobnih iskustava i kontakata s migrantima. Glavni znanstveni doprinos takvih kvalitativno-socioloških istraživanja jest definiranje razine otvorenosti hrvatskoga društva prema strancima na temelju čega je nužno kreirati integracijske pristupe doseljeničke populacije u novu društvenu sredinu, u normativnom, zakonodavnom i funkcionalnom smislu. Primjerice, autori Čačić-Kumpes J., Gregurović, S., i Kumpes, J., proveli su istraživanje neposredno prije pristupanja Hrvatske Europskoj uniji u kojem su ispitivani stavovi domicilnoga stanovništva o imigrantima, kulturnim i društvenim posljedicama imigracije i stupnju otvorenosti hrvatskoga društva prema stranim radnicima u Hrvatskoj. Rezultati su pokazali visoku razinu zatvorenosti hrvatskoga društva prema strancima, značajnu razinu otpora prema njihovoj integraciji te izražen osjećaj direktnoga ugrožavanja u socioekonomskom i kulturološkom smislu (Čačić-Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012, 319). U kontekstu ugrožavanja koje čine imigranti (konkretno tražitelja azila), Župarić-Iljić naglašava različite dimenzije ugroze nacionalnoga identiteta, društvenoga i državnoga poretka, tj. dominantnu percepciju da imigranti predstavljaju društvenu, sigurnosnu, zdravstvenu, ekonomsku i kulturnu prijetnju u zemlji primitka

(2011, 2). U takvim i sličnim istraživanjima izazovi nacionalne sigurnosti, kao npr. sigurnost granica, terorizam, prijetnje prostoru, supstitucije stanovništva i sl. predmetno su vrlo rijetko zastupljeni ili su sporednoga karaktera. Intenzivnija globalna istraživanja o sigurnosnim prostornim i društvenim ugrozama i prijetnjama, uslijedila su nakon terorističkih napada na Sjedinjene Američke Države 2001. godine, a europska nakon migracijske krize 2015. godine. S pojačanim priljevom stanovništva prema Europi, domicilno europsko stanovništvo doživljava imigraciju i terorizam kao dva najvažnija europska izazova, važnija čak i od ekonomskih prilika u Europi. Potvrdili su to i rezultati Eurobarometra (ispitivanja javnoga mnijenja na razini EU) 2015. i 2016. godine, tj. uoči i nakon vrhunca migracijskoga vala. Prevladavajući stavovi državljana članica EU upozorili su na negativnu percepciju vezanu uz vanjsku migraciju, tj. imigraciju iz prostora izvan EU, prepoznavanje pozitivnih efekata unutarnjih migracijskih tijekova među državama članica EU te nužnost postizanja jedinstvenoga konsenzusa u području migracijske politike EU (Eurobarometer, 2015 i 2016). Bez obzira na gransku parcijalnost, izdvojena teorijska, analitička i kvalitativna istraživanja pomažu u razumijevanju migracijskih obrazaca, migracijskih tokova i suvremenih migracijskih izazova u području sigurnosti granica, prostora i stanovništva. Provedeno anketno istraživanje među domicilnim stanovništvom u Hrvatskoj predstavlja odmak od klasičnoga pristupa ispitivanja otvorenosti/zatvorenosti društva o pitanju migranata, jer se, među ostalim, temelji na ispitivanju percepcije prostornih, demografskih i sigurnosnih odraza imigracije na depopulacijski (ukupni i regionalni) prostor Hrvatske.

3. Opći metodološki pristup istraživanja

Istraživanje je provedeno metodom *online* anketiranja u razdoblju od rujna do prosinca 2021. godine na kvotnom uzorku od 663 ispitanika u Hrvatskoj, a temeljilo se na pretpostavci da među ispitanicima postoje različite razine znanja i informiranosti o migracijama, ali i različita osobna iskustva s migrantima i da o tome ovisi percepcija glavnih čimbenika koji uvjetuju suvremene migracije. Navedene razlike proizlaze iz općih, demografskih i socio-ekonomskih obilježja ispitanika te njihovoga prostornoga razmještaja, što će se potvrditi kasnije u analitičkom dijelu rada. Anketiranje je provedeno u okviru projekta „Mreža 2050 - Demografija, od izazova do odgovara“ koji sufinancira Europski strukturni fond (ESF), a prema stupnju slaganja s tvrdnjama i distribuciji fre-

kvencije stavova definirana je percepcija ispitanika o migrantskoj populaciji u Hrvatskoj, njihovom uključivanju u hrvatsko društvo te mogućim posljedicama u području nacionalne sigurnosti Hrvatske.

Online upitnik sastojao se od ukupno 53 pitanja koja su bila sadržajno i tematski podijeljena u pet područja, a kojima su utvrđivana: opća obilježja ispitanika, znanje i informiranost o migracijama, stavovi prema migrantima, individualna iskustva i kontakti s migrantima te izazovi nacionalne sigurnosti. Osim korištene metode anketiranja za prikupljanje podataka, rezultati provedenoga istraživanja obrađeni su analitičkom i deskriptivno-statističkom metodom, a glavni zaključci prezentirani jednostavnim grafičkim prikazima, uz popratne zakonitosti i objašnjenja.

4. Opća obilježja ispitanika i osnovna informiranost o migracijama

Anketni upitnik ispunile su 663 osobe u Hrvatskoj, od čega najviše ispitanika živi u Splitsko-dalmatinskoj (116) i Dubrovačko-neretvanskoj (97) županiji, Gradu Zagrebu (85) te Sisačko-moslavačkoj (91) i Brodsko-posavskoj županiji (76), tj. 70% svih ispitanih, dok je u ostalim županijama bio značajno manji broj ispitanika, uglavnom ispod 20. Opća obilježja ispitanika prikazana su u tablici 1.

Tabl. 1. Opća obilježja uzorka s podskupinama

UZORAK I PODSKUPINE	FREKVENCIJA; POSTOTAK (%)
Spol	Muški – 313 (47,2%) Ženski – 350 (52,8%) Ukupno: 663 (100,00%)
Dob	Mlađe od 20 godina – 63 (9,5%) Od 20 do 39 godina – 278 (41,9%) Od 40 do 59 godina – 238 (35,9%) 60 i više godina – 84 (12,7%) Ukupno: 663 (100,00%)
Razina obrazovanja	OŠ – 119 (17,9%) SSS – 358 (54,0%) VŠS, VSS – 170 (25,6%) MR. SC. /DR. SC. – 2,4% Ukupno: 663 (100,00%)

Obiteljski status	U braku – 306 (46,2%) U izvanbračnoj zajednici – 72 (10,9%) Samci (bez partnera) – 227 (34,2%) Razvedene osobe – 29 (4,4%) Udovac/udovica – 29 (4,4%) Ukupno: 663 (100,00%)
Status zaposlenja	Nezaposleni – 149 (22,5%) Povremeno zaposleni (sezonski poslovi) – 76 (11,5%) Zaposleni u nepunom radnom vremenu – 19 (2,9%) Zaposleni na određeno – 74 (11,2%) Zaposleni na neodređeno – 282 (42,5%) U mirovini – 63 (9,5%) Ukupno: 663 (100,00%)

U strukturi ispitanika prema spolu prevladavaju žene, 52,8%, dok je muških ispitanika nešto manje, 47,2%. Najviše ispitanika je u dobi između 20 i 29 godina (198), 40 i 49 godina (122) te 50 i 59 godina (116), a najmanje u dobnim skupinama iznad 70 godina. Prema stupnju obrazovanja, najviše ispitanika završilo je srednju četverogodišnju školu (42,4%), osnovnu školu (17,9%) ili ima visoku stručnu spremu (14,9%), a najmanje ispitanika ima akademski stupanj magistra ili doktora znanosti (2,4%). Osim dobno-spolne strukture, od ostalih demografskih obilježja ispitanoga kontingenta, moguće je izdvojiti veličinu kućanstva i bračni status. Gotovo 44% ispitanika živi u četveročlanom (27,1%) ili tročlanom kućanstvu (19,9%), a najmanje u kućanstvima sa 7 i više članova i samačkim kućanstvima (5,4%). Prema bračnom statusu, najviše ispitanika u bračnoj je zajednici (46,2%) ili bez partnera, dok je najmanje razvedenih ispitanika ili udovaca/udovica (8,8%). Najviše ispitanika zaposleno je na neodređeno vrijeme (42,5%) ili je nezaposleno (22,5%), podjednako je onih koji su zaposleni na određeno vrijeme ili koji rade povremene sezonske poslove (11,3%), a najmanje ispitanika radi u nepunom radnom vremenu (2,9%) ili je umirovljeno (9,5%).

Prije analize percepcije migranata u Hrvatskoj, ispitanicima je postavljeno nekoliko općih pitanja o globalnim suvremenim migracijama, migracijskim pojmovima i položaju Hrvatske u okviru regionalnih i europskih migracija (Tabl. 2.).

Tabl. 2. Frekvencija točnih odgovora na odabrana pitanja o poznavanju migracija

PITANJA	FREKVENCIJA TOČNOGA ODGOVORA (redoslijed izbora)
<i>Kako nazivamo radnike koji su 1960-ih i 1970-ih godina odlazili na privremeni rad u Njemačku?</i>	565 (85,2%) - prvi izbor
<i>Koja država članica EU ima najveći dugogodišnji problem s nedostatkom radne snage?</i>	516 (77,8%) - prvi izbor
<i>Tijekom Europske migracijske krize 2015. godine, tzv. balkanskom rutom je prema Europskoj uniji najviše migranata dolazilo iz kojeg područja?</i>	446 (67,3%) - prvi izbor
<i>Pojam lonac za taljenje (eng. melting pot) kojim označavamo kulturnu integraciju različitih doseljeničkih skupina nastao je u kojoj državi?</i>	324 (48,9%) - prvi izbor
<i>Tijekom Europske migracijske krize 2015. godine, tzv. Mediteranskom rutom je prema Europskoj uniji najviše migranata dolazilo iz kojega područja?</i>	271 (40,9%) - prvi izbor
<i>Koja je organizacija bila zadužena za čuvanje vanjskih granica Europske unije tijekom migracijske krize 2015. godine?</i>	236 (35,6%) - drugi izbor
<i>Hrvatska je 2015. godine bila dio koje migrantske rute?</i>	528 (79,6%) - prvi izbor
<i>Koja kategorija migranata prevladava u međunarodnim migracijama?</i>	241 (36,3%) - drugi izbor
<i>Članice EU mogu očekivati povećan broj migranata iz koje izvaneuropske države?</i>	402 (60,6%) - prvi izbor
<i>Kako nazivamo područje EU u kojem ne postoje granične kontrole među državama članicama?</i>	532 (80,2%) - prvi izbor

Ne ulazeći detaljno u analizu svih pitanja, izdvojiti će se osnovne zakonitosti o razini informiranosti o migracijskoj problematici usporedbom relativnoga izjašnjavanja ispitanika na točne odgovore. Primjerice, najvišu razinu znanja (najviši postotak točnih odgovora), ispitanici su pokazali na pitanjima o migracijama koje se odvijaju (ili su se odvijale) na našem prostoru, uz naše granice ili u našem regionalnom okruženju. Tako 85% ispitanika zna značenje pojma „gastarbeiter“, 77% ispitanika upoznato je da Njemačka ima najveći problem s nedostatkom radne snage u Europi, 80% ispitanika smjestilo je RH kao dio balkanske migrantske rute 2015. godine, 80% ispitanika ispravno je definiralo „schengensko područje“ i sl. S druge strane, manju razinu informiranosti (ispod 60% izjašnjavanja na točan odgovor), ispitanici su pokazali u poznavanju

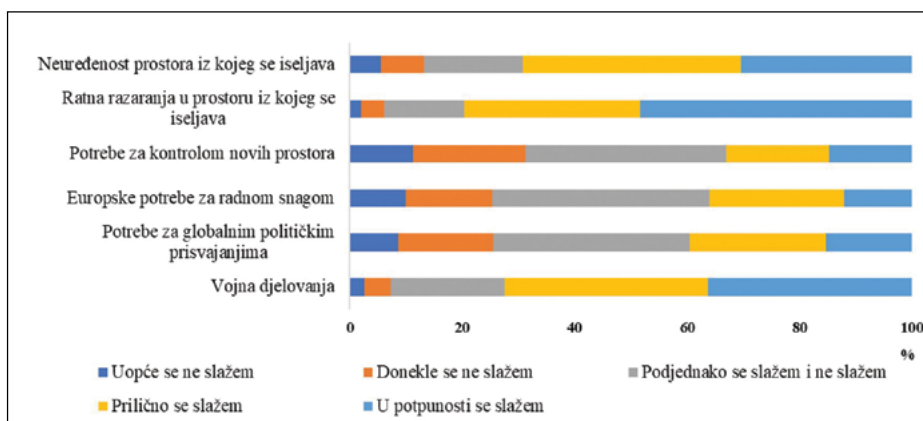

izvaneuropskih migracija, formalnoj zaštiti vanjske granice EU i geopolitičkim okolnostima u bliskoistočno-mediteranskom području. Gotovo 40% ispitanika smatra da u međunarodnim migracijama prevladavaju ilegalni migranti i izbjeglice, 52% ispitanika ne zna uz koju se državu veže pojam „melting pot“, 65% ispitanika nije prepoznalo funkciju FRONTEX-a, 18% ispitanika smatra da je UNHCR nadzirao granice EU tijekom migracijske krize, 19% ispitanika ne poznaje potencijalna migracijska žarišta u bliskoistočnom području i sl. Jasno je da navedene razine znanja o migracijama proizlaze iz različitoga obrazovnoga statusa ispitanika, medijske zastupljenosti pojedinih migracijskih tema te osobnoga interesa prema navedenoj problematici.

5. Percepcije ispitanika o uzrocima „velikih“ migracija i odrednicama migracijskih procesa

Analiza stavova ispitanika prema migrantima u Hrvatskoj temeljni je dio anketnoga istraživanja koje je moguće podijeliti na četiri razine; ispitivanje stavova o uzrocima „velikih migracija“ (1), ispitivanje stavova o naravi i obilježjima globalnih migracijskih procesa (2), ispitivanje stavova o prilagodbi migranata i njihovoj funkcionalnosti u novoj sredini (3), te ispitivanje stavova o nacionalnoj sigurnosti i budućnosti ispražnjenih prostora Hrvatske (4). Prva i druga razina povezane su s iskazanim poznavanjem migracijske problematike među ispitanicima (obrađeno u prethodnom poglavlju) jer se na temelju toga formiraju generalni stavovi i opća percepcija prema migracijama, dok su druga i treća razina primarno povezane s postojanjem osobnih iskustava s migrantima, migrantskim pritiskom na određena područja Hrvatske i mogućim poistovjećivanjem s migrantskom populacijom (iseljeničko ili izbjegličko iskustvo ispitanika). U nastavku će se, za svaku navedenu razinu, izdvojiti temeljni zaključci i hijerarhijski odnosi među ponuđenim varijablama (čimbenicima).

(1) Ispitivanje stavova o uzrocima „velikih migracija“ temeljilo se na određivanju intenziteta slaganja s pojedinim tvrdnjama i rangiranju ponuđenih uzroka migracijskih kretanja u rasponu od „uopće se ne slažem“ do „u potpunosti se slažem“. Najviši postotak ispitanika, (na temelju najzastupljenijega odgovora za svaku pojedinu tvrdnju), u potpunosti se slaže s tvrdnjama kako su glavni uzroci migracija ratna razaranja u prostoru iz kojega se iseljava (48%) i vojna djelovanja (36,3%), dok se 39% ispitanika uglavnom (prilično) slaže s tezom da je to neuređenost prostora iz kojega se iseljava (Sl. 1.).

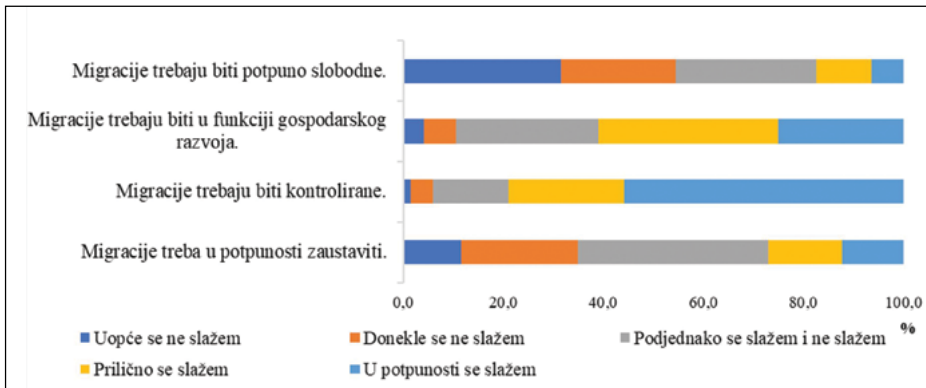

Sl. 1. Percepcija uzroka „velikih“ migracija

Ispitanici su, za ostale ponuđene uzroke, potrebe za kontrolom novih prostora, europske potrebe za radnom snagom i potrebe za globalnim političkim prisvajanjima, pokazali srednju razinu afirmacije/negacije te se podjednako slažu i ne slažu s tezom kako su to glavni uzroci migracija. Drugim riječima, na tim pretpostavkama ispitanici su pokazali neopredijeljenost, pa je i distribucija frekvencija ravnomjernija u odnosu na prethodne teze iz kojih je ipak moguće definirati dominantnu percepciju.

(2) Ispitivanje stavova o naravi i obilježjima globalnih migracijskih procesa također je, kao i razina 1, temeljeno na istom principu, tj. razini afirmacije ili negiranja ponuđenih teza o karakteru i budućnosti migracijskih procesa iz trenutne perspektive (Sl. 2. i Sl. 3.). Velika migracijska kriza 2015. godine, položaj Hrvatske na migrantskim rutama te prolazak migrantskoga vala kroz Hrvatsku zasigurno su utjecali na formiranje stavova o migracijama, osobito u onim dijelovima RH koja su bila izložena migrantskom pritisku. Osim toga, i razina opće informiranosti ispitanika o migracijama veća je kada je riječ o migracijama koje se odvijaju u blizini ili na hrvatskom teritoriju. Zanimljivo je da najviše ispitanika nema jasno definiran stav o razlikovanju velikoga migracijskoga vala prema Europi 2015. godine u odnosu na standardne ekonomske migracije, tj. 32% se niti slaže niti ne slaže s time, iako distribucija ostalih frekvencija pokazuje ipak veću sklonost afirmaciji te tvrdnje (28% ispitanika se uglavnom slaže, a 27% se u potpunosti slaže). Također, podjednak je broj ispitanika koji se podjednako slažu i ne slažu da su velike migracije prema Europi razvojna potreba europskoga gospodarstva (1/3 ispitanika), ali, za razliku od prethodne tvrdnje, ispitanici su skloniji negiranju te teze (26% se uglavnom ne

slaže, a 17% se uopće ne slaže s time). Ostale tvrdnje odnosile su se na karakter i budućnost migracijskih procesa (Sl. 2. i Sl. 3.). Na pet tvrdnji o karakteru migracijskih procesa, odgovori ispitanika uglavnom su se kretali oko srednje skale intenziteta, tj. podijeljenosti između djelomičnoga slaganja ili neslaganja s izdvojenim tezama (Sl. 2.). Taj relativno najzastupljeniji stav potvrđuje podatak kako je udio ispitanika koji se niti slažu niti ne slažu s četirima od pet tvrdnji, između 36% i 42%. Pritom, najveću razinu afirmacije teza ispitanici su pokazali kod izjašnjavanja o migracijama kao procesu koji je potaknut određenim čimbenicima (60% ispitanika u potpunosti se ili uglavnom slaže s time).

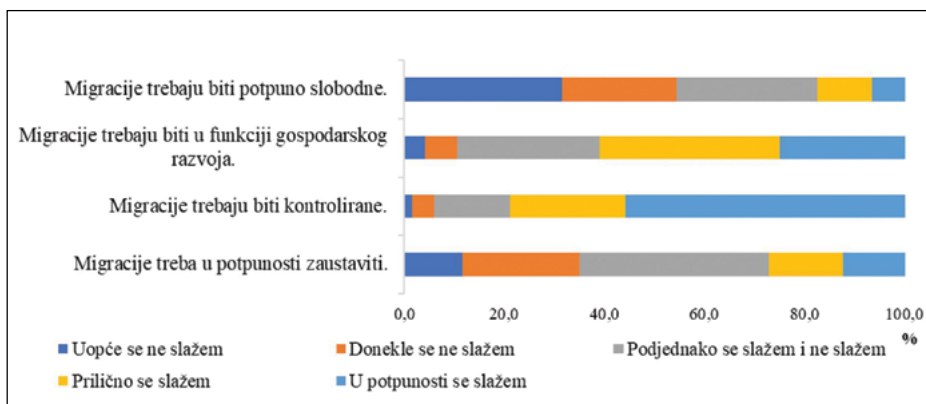

Sl. 2. Percepcija obilježja i naravi migracijskih procesa

S obzirom na navedenu neutralnost u stavovima, ostaje analizirati stupnjeve afirmacije („u potpunosti se slažem“ i „prilično se slažem“) i stupnjeve negacije („uopće se ne slažem“ i „donekle se ne slažem“), kako bi, barem djelomično, mogli odrediti je li riječ o generalnom potvrđivanju ili odbacivanju teza. Prema tome, najveći udio ispitanika smatra da su migracije uobičajen i destabilizacijski proces, a onda izvanredni i planski proces. Drugim riječima, prevladavaju uglavnom neutralni i afirmativni stavovi (potvrđivanje teza), dok je najveća razina neslaganja (odbacivanja) uočena kod tvrdnje da su migracije uobičajena pojava.

Nadalje, što se tiče perspektive budućih migracijskih procesa, oko 1/2 ispitanika u potpunosti se slaže da bi migracije trebalo kontrolirati, tj. 1/3 njih se ne slaže s potpunom slobodom migracijskih kretanja, dok su podijeljeni oko potpunoga zaustavljanja migracija (podjednako za i protiv) (Sl. 3.). Sukladno navedenoj distribuciji frekvencija, najveći stupanj neslaganja ispitanici su pokazali na tvrdnji da bi migracije trebale biti apsolutno slobodne. Također, s

tezom da migracije trebaju biti u funkciji gospodarskoga razvoja, slaže se 60% ispitanika. Stoga se mogu izdvojiti generalni stavovi, od blažih koji odbacuju potpuno zaustavljanje migracija, preko umjerenih koji migracije smatraju funkcijom gospodarskoga razvoja, do oštrijih koji naginju potrebi kontrole migracijskih procesa.

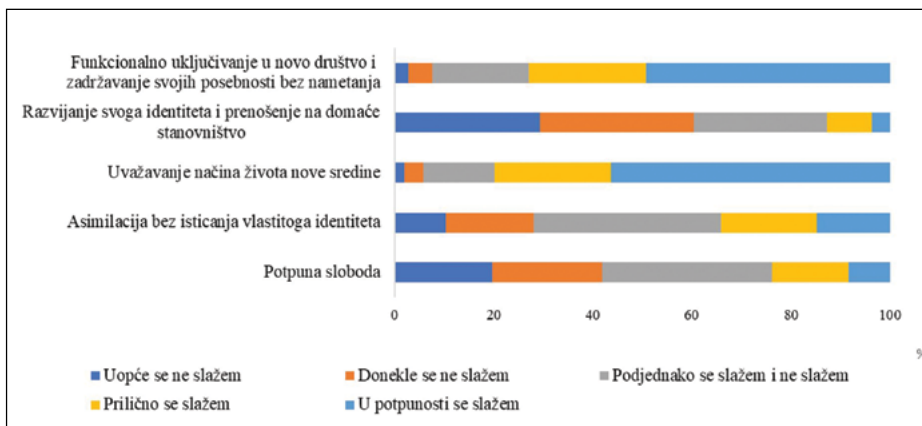

Sl. 3. Percepcija funkcije i perspektive migracijskih procesa

6. Uključivost migranata u hrvatsko društvo i percepcija prijatnijeg nacionalnoj sigurnosti

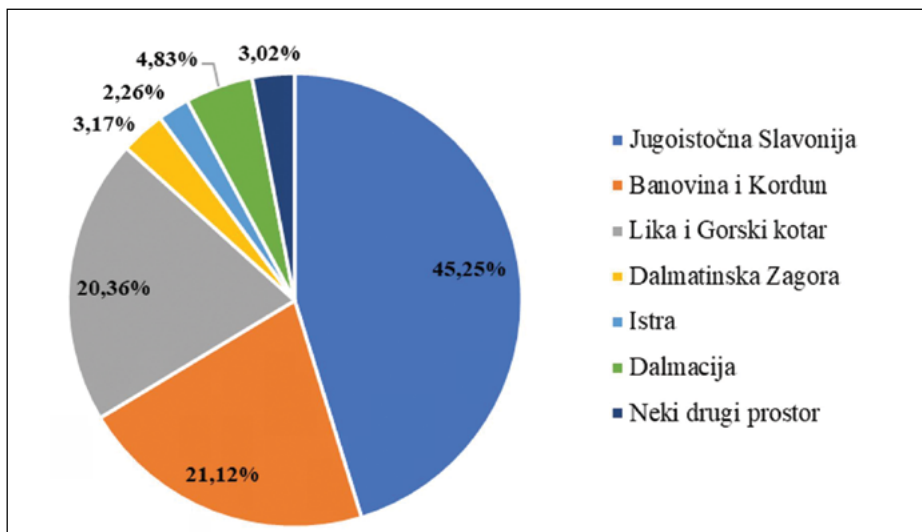
(3) Ispitivanje stavova o prilagodbi migranata i njihovoj funkcionalnosti u novoj sredini odnosilo se na poimanje identiteta i pristupa prilagodbi i asimilaciji „stranaca“ iz perspektive domicilnoga stanovništva (Sl. 4.). Intervalno odgovaranje na ovu skupinu pitanja potvrdilo je najveći stupanj slaganja s tezom da bi migranti trebali uvažavati način života nove sredine (56,4%), a polovica ispitanika u potpunosti se slaže da bi trebali zadržati svoje posebnosti bez nametanja u novoj sredini, odnosno uključiti se u hrvatsko društvo na funkcionalnoj razini. Sukladno tome, najveći dio ispitanika, 60% ne slaže se uopće ili uglavnom se ne slaže s tvrdnjom kako bi migranti trebali razvijati svoj identitet i prenositi identitetske sastavnice domicilnom stanovništvu. Najveću razinu podijeljenosti u distribuciji stavova, ispitanici su pokazali na pretpostavkama o potpunoj slobodi migranata i njihovoj asimilaciji bez isticanja vlastitoga identiteta. Na tim pitanjima najviše je bilo ispitanika koji se niti slažu niti ne slažu s navedenim tvrdnjama (35% do 37%), s time da distribucija frekvencija (ostali stupnjevi slaganja/neslaganja) potvrđuje afirmativniji stav kod tvrdnje da bi asimilacijski proces trebao isključivati isticanje

vlastitoga identiteta, dok je veća razina negacije uočena kod tvrdnje da bi migranti trebali imati potpunu slobodu u novoj sredini.

Sl. 4. Percepcija prilagodbe i razina uključenja migrantske populacije u hrvatsko društvo

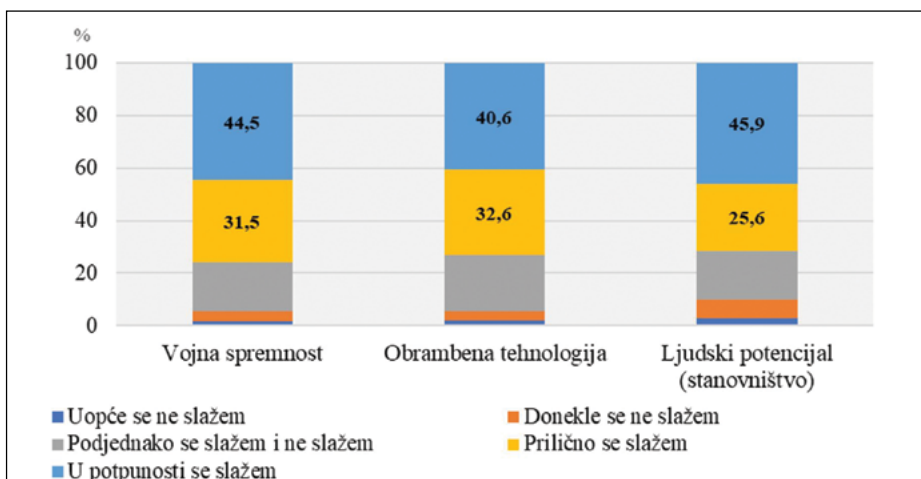
(4) Ispitivanje stavova o nacionalnoj sigurnosti temeljilo se na percepciji povezanosti jačega priljeva migranata s izazovima sigurnosti hrvatskih granica i državnoga teritorija. Promatrajući položaj Hrvatske na migrantskim rutama 2015. godine, najviše ispitanika (1/3), podjednako se slaže i ne slaže s tvrdnjom da su velike migracije prema Europi ugrozile nacionalnu sigurnost Hrvatske, s time da ih više tu tezu potvrđuje nego odbacuje. Nadalje, glavnim krivcima za negativne stavove prema velikim migracijama, najviše ispitanika

Sl. 5. Najugroženiji hrvatski prostori u „velikim“ migracijama

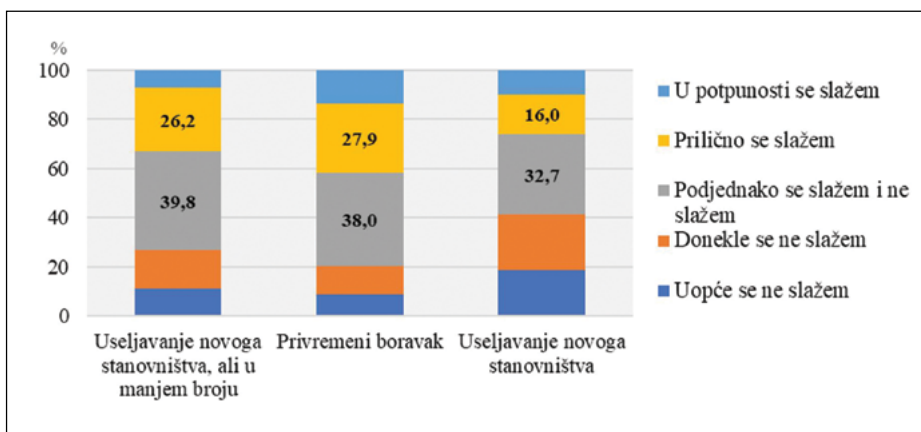
smatra političare (58,1%) te gotovo podjednako novinare i migrante (oko 18%). Istovremeno, ispitanici su uglavnom podijeljeni oko efikasnosti sustava nacionalne sigurnosti RH tijekom migracijskih valova, tj. 40% ispitanika ocijenilo je sustav podjednako uspješnim i neuspješnim, s time da su skloniji ocijeniti sustav neuspješnim nego uspješnim. Na pitanje o ugroženosti pojedinih dijelova Hrvatske u okviru mogućega ponavljanju velikih migracija, ispitanici smatraju da su najugroženiji hrvatski prostori Jugoistočna Slavonija (45,32%), zatim, gotovo podjednako Banovina i Kordun (21,1%) te Lika i Gorski kotar (20,4%), a najmanje Istra i Dalmatinska Zagora (Sl. 5.).

Nadalje, ispitujući razinu slaganja s tezama o temeljima nacionalne sigurnosti, registrirana je najmanja podijeljenost među ispitanicima u odnosu na sva ostala pitanja u anketnom upitniku. Relativno gledajući, prevladavaju afirmativni stavovi i visok stupanj izjašnjavanja potpunoga ili djelomičnoga slaganja s navedenim tezama, prosječno sedamdesetpostotne koincidencije. Prema hijerarhijskim odnosima, temeljem nacionalne sigurnosti ispitanici smatraju primarno potencijal stanovništva, zatim vojnu spremnost te obrambenu moć (Sl. 6.).

Sl. 6. Percepcija temelja nacionalne sigurnosti Hrvatske

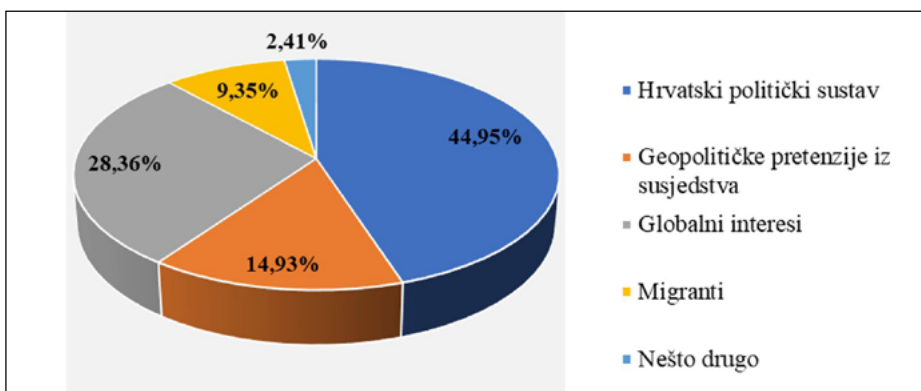
Sukladno pojačanim imigracijskim trendovima te razini depopulacije, ispitivana je percepcija budućnosti demografski ispražnjenih prostora Hrvatske u migracijsko-sigurnosnom kontekstu (Sl. 7.). Najviše ispitanika nije pokazalo jasan stav o perspektivi depopulacijskih i ispražnjenih prostora, tj. niti se slažu niti ne slažu na razini izdvojenih tvrdnji.

Sl. 7. Perspektiva demografski ispražnjenih (depopulacijskih) prostora Hrvatske

Imajući na umu navedenu podijeljenost o funkcijama tih prostora koja prevladava, ispitanici se najviše slažu s tvrdnjom da će prazni prostori Hrvatske poslužiti novom stanovništvu samo za tranzitni prolazak prema razvijenim europskim državama (41% se u potpunosti ili uglavnom slaže s time) ili da će biti prostori useljavanja novoga stanovništva u manjim razmjerima (1/3 ispitanika se u potpunosti ili uglavnom slaže s time) (Sl. 7.). Sukladno takvoj raspodjeli stavova, očekivano je najveća razina neslaganja utvrđena kod tvrdnje da će prazni prostori Hrvatske biti cilj useljavanja novoga stanovništva.

Izjašnjavanja na pitanje o mogućim prijetnjama nacionalnoj sigurnosti Hrvatske u budućnosti potvrđuju da ispitanici načelno percipiraju nacionalnu sigurnost razlikovanjem tzv. *unutarnjih i vanjskih čimbenika*. Većina ispitanika smatra da su hrvatski politički sustav i globalni interesi glavni čimbenici prijet-

Sl. 8. Percepcija budućih ugroza nacionalne sigurnosti Hrvatske

nje državnoj sigurnosti Hrvatske (45% i 29%), dok ih najmanje smatra da su to migranti i ostali (drugi) razlozi koji nisu navedeni (Sl. 8.).

S obzirom na to da 15% ispitanika smatra da su geopolitičke pretenzije iz susjedstva moguća prijetnja sigurnosti hrvatskoga teritorija i stanovništvu na njemu, može se istaknuti da su u percepciji nacionalne sigurnosti Hrvatske podjednako zastupljeni i unutarnji državni i vanjski geopolitički i globalni faktori. Zanimljivo je pritom da u formiranju navedenih stavova, najmanju ulogu imaju upravo dionici tih procesa, tj. migranti, unatoč negativnoj medijskoj slici koja ih je pratila tijekom migrantskih valova. Drugim riječima, među ispitanicima je veća bojazan od regionalnih i globalnih pretenzija, nego što prijetnju predstavlja prisutnost migrantske populacije na hrvatskom prostoru.

7. Migracijske politike Europske unije i izazovi nacionalne sigurnosti

Definiranje europskih politika azila i migracija s ciljem pronalaska rješenja za neravnomjernu raspodjelu izbjegličkih i drugih kretanja u državama članicama EU te smanjenja migracijskih pritisaka na granice Unije, može se pratiti od sredine 1980-ih godina. Godine 1990. usvojena je *Dublinska konvencija*, prema kojoj je odgovornost za rješavanje zahtjeva za azil prepuštena članici EU u kojoj je tražitelj prvo predao zahtjev, odnosno državi članici čijim je teritorijem tražitelj azila stupio na putu do željene destinacije (Marinho i Heinonen, 1998). Međutim, većina je zemalja članica pokazala sklonost zadržavanju kontrole nad vlastitim migracijskim kretanjima i politikama zbog čega je otežan dogovor oko zajedničkih mehanizama zaštite (Baričević, 2015). Migracijska i izbjeglička kretanja su 2015. i 2016. godine ponovno potaknula europske čelnike na rješavanje dotad neriješenih pitanja i pružanje odgovora na nastali veliki priljev stanovništva prema Europi. Usporedno s nemogućnosti rješavanja problema zaštite izbjeglica na razini EU i djelomičnim neuspjehom pri uspostavi kontrole migracija na vanjskim granicama, EU je rješenje počela tražiti u transferu odgovornosti na države u njenom susjedstvu. Spomenute politike eksternalizacije migracija podrazumijevale su financijske i druge potpore zemljama na sjeveru Afrike, u jugoistočnoj Europi i Aziji, odnosno na ruti migracijskih kretanja prema Europi, a iste su obvezale na provođenje sustava kontrole migracija na vlastitom teritoriju i pružanje zaštite izbjeglicama, točnije, sprječavanje njihovoga daljnjega kretanja prema članicama EU (Lavenex i Uçarer, 2004). Ipak,

tendencije europskih čelnika za promjenom dinamike kretanja izbjeglica prema nekolicini država članica na taj način nisu ostvarene, a kao najaktivnije područje migracijskih politika EU u tom je razdoblju zaživjela migracijska kontrola na vanjskim granicama Unije (Baričević, 2015).

Masovni priljev stanovništva na teritorij Unije 2015. godine, različiti pristupi država članica prema nastaloj krizi te dugogodišnji neuspjeli pokušaji zajedničkoga dogovora, pokazali su, istovremeno, kako je zaštita ljudskih prava uz očuvanje nacionalne sigurnosti izrazito veliki izazov (Dagen i Čepo, 2021). Iako su se različitim programima i dokumentima nastojala riješiti pitanja politike azila, zaštite vanjskih granica, ilegalnih migracija, monitoringa izbjegličkih kriza i sl., prevagom nacionalnih rješenja koje zagovara većina država članica, nije postignut konsenzus oko reforme sustava azile i zajedničke migracijske politike EU. Dijelom to proizlazi i iz dominantnoga stava europskih čelnika da će naglašena solidarnost i liberalizacija mjera utjecati na povećanje broja izbjeglica na njihovom teritoriju (Hatton, 2005). Trendovi međunarodnih migracija nakon 2015. godine ne upozoravaju na smanjivanje globalne pokretljivosti stanovništva, već naprotiv, na jačanje migracijskih tokova (legalnih i ilegalnih) izazvanih ekonomskim, političkim, prirodnim (klimatskim) i sl. čimbenicima, pri čemu je jasna prostorna diferencijacija globalnih imigracijskih i emigracijskih područja. S druge strane, recentna izbjeglička kriza izazvana rusko-ukrajinskim sukobom 2022. godine uzrokovala je masovno raseljavanje ukrajinskoga stanovništva te potvrdila neregularnost migracija u okolnostima kada su one uvjetovane političkim sukobima i vojnom agresijom. Osim izraženih „regularnih“ unutarnjih i vanjskih migracija na području Unije, širi blisko-istočno-mediteranski prostor će, sukladno velikom demografskom potencijalu, dugo predstavljati potencijalno velika migracijska žarišta prema Europi. Stoga se, rješavanje spomenutih problema nameće kao nužnost za učinkovito upravljanje budućim masovnim migracijama na području Europe i EU.

8. Zaključna razmatranja

Migracijska kriza 2015. godine i položaj Hrvatske na balkanskoj migrantskoj ruti, uvjetovali su percepciju domicilnoga stanovništva prema migrantima i njihov potencijalan odraz na nacionalnu sigurnost Hrvatske, osobito njezinih graničnih prostora. Područja koja su bila najizloženija migrantskom pritisku 2015. u Hrvatskoj, ostala su i potencijalno najugroženija u budućnosti sukladno

„novim“ schengenskim granicama i velikom migracijskom potencijalu Sjeverne i Srednje Afrike, Bliskoga istoka i Jugozapadne Azije. Nakon nekoliko godina usporavanja migracija prema Europi zbog pandemije bolesti COVID-19, suvremeni trendovi međunarodnih migracija potvrđuju jačanje globalne pokretljivosti stanovništva i veću učestalost ilegalnih prelazaka europskih granica. Prvenstveno se to odnosi na usmjeravanje stanovništva iz demografski brzo rastućih područja prema europskom depopulacijskom prostoru zbog ekonomskih, političkih, društvenih i prirodno-geografskih čimbenika. Dinamika tih migracija upućuje na niz sigurnosnih izazova za Europu u kontekstu zaštite granica, sigurnosti prostora i stanovništva, kriminala, krijumčarenja, terorizma i sl. Različiti, uglavnom nacionalni pristupi upravljanja velikom migracijskom krizom 2015. godine, pokazali su neslaganje i nemogućnost dogovora država članica Unije oko raspodjele izbjeglica, izbjegličkih kvota i reforme politike migracija i azila. Pritom će prevaga državnih rješenja i bojazan od liberalizacije mjera nauštrb solidarnosti i zaštite izbjegličkih prava, najviše utjecati na nemogućnost postizanja jedinstvenoga dogovora na razini cijele Unije.

Stavovi domicilne populacije o povezanosti migracija i nacionalne sigurnosti, ne odskaču značajnije od dominantnih stavova na razini EU. Stanovnici EU su već 2015. godine, uslijed masovnoga priljeva stanovništva, migracije smatrali glavnim ekonomskim i društvenim izazovom Unije, te su ujedno izrazili i zabrinutost za unutarnju (državnu) sigurnost te sigurnost europskih granica i teritorija. Anketno istraživanje potvrdilo je manje-više standardno poimanje nacionalne sigurnosti koja bi se trebala temeljiti na ljudskom potencijalu te uključivati zaštitu državnih granica, teritorija i stanovništva. Osim navedenih sigurnosnih dimenzija migracija, ispitanici u RH isticali su i gotovo podjednaku važnost unutarnjih čimbenika (upravljanje državom, organizacija političkoga sustava i sl.) što predstavlja odmak od klasičnoga „vanjskoga“ uvjetovanja nacionalne sigurnosti.

Popis izvora i literature

- Balija, Monika (2020). *Nova hrvatska iseljenička paradigma*. Doktorski rad, Zagreb, Prirodoslovno-matematički fakultet.
- Baričević, Vedrana (2015). Izbjeglička i migracijska pitanja kao izvor trajne krize Europske unije: neuspjeh europskih politika azila i migracija. *Političke analize*, 6 (23), str. 3-14.
- Bježančević, Sanja (2019). Migrantska kriza u Europskoj uniji – izazovi, europska sigurnost i zaštita temeljnih prava. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 40 (3), str. 1231-1248.
- Čaćić-Kumpes, Jadranka; Gregurović, Snježana; Kumpes, Josip (2012.). Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj, *Revija za sociologiju* 42 (3), str. 305– 336.
- Dagen, Tomislav; Čepo, Marina (2021). Izbjeglička i migracijska kriza u Europskoj uniji – zaštita prava na pristup teritoriju ili zaštita teritorija. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 58 (3), str. 855-873.
- European Commission (2015). *Standard Eurobarometer 84, Autumn 2015., First Results*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2098>, pristupljeno: 1. 12. 2022.
- European Commission (2016). *Standard Eurobarometer 85, Spring 2016., First Results*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2130>, pristupljeno: 1. 12. 2022.
- FRONTEX (2015). *Frontex Risk Analysis Network Quarterly Report 2015, FRAN Q4 2015*. https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/FRAN_Q4_2015.pdf, pristupljeno 13.5.2022.
- Hatton, Timothy. J., (2005). European Asylum Policy. *National Institute Economic Review*, 194 (1), str. 106–119.
- Komušanac, Monika (2017). *Revitalizacijski modeli stanovništva Republike Hrvatske*. Doktorski rad. Zagreb, Prirodoslovno-matematički fakultet.
- Lavenex, Sandra; Uçarer, Emek M. (2004). The External Dimension of Europeanization: The Case of Immigration Policies. *Cooperation and Conflict*, 39 (4), str. 417–443.
- Marinho, Clotilde; Heinonen, Matti (1998). Dublin after Schengen: Allocating Responsibility for Examining Asylum Applications in Practice, *Eipascope*, 3, str. 1-12.

- MUP RH (2015). Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske (2015). *Godišnje izvješće o radu za 2015. godinu*. <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/ministarstvo/2016/Godisnje%20izvjece%20o%20radu-2015..pdf>, pristupljeno 13.5.2022.
- Mikac, Robert; Dragović, Filip (2017.): Masovne migracije: izazovi, posljedice i put naprijed, *Forum za sigurnosne studije*, 1 (1), str. 130-152.
- Šterc, Stjepan (2016.). Velike migracije prema Europi – revitalizacija radnoga kontingenta ili početak destabilizacije prostora?, *Globus* (22.04.2016.), 1324, Zagreb, 28-34.
- Šterc, Stjepan; Brekalo, Miljenko (2017). Imigracija stanovništva – utopijska (sigurnosna) varijanta demografske revitalizacije Europe. U: I. Šarac (ur.), *Europa u mijeni, progon i egzodus kao univerzalni problem* (str. 27-57). Mostar: Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru.
- Šterc, Stjepan; Komušanac, Monika (2021). The New European Paradigm of Workforce Range. U: Keković, Z., Đorić, M., Polović, J. (Ur.), *Security Crises in the 21st Century and How to Manage Them: Social and Security aspects* (str. 48-65). CARUK, HUMS, IRMO and Libertas, Beograd.
- Tatalović, Siniša; Malnar, Dario (2015). Sigurnosni aspekti izbjegličke krize, *Političke analize*, 6 (23), str. 23-29.
- Tadić Jure; Dragović, Filip; Tadić, Tonči (2016.): Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU, *Policija i sigurnost*, 25 (1), str. 14-41.
- Župarić-Iljić, Drago (2011). Dimenzije stavova prema tražiteljima azila, s osvrtom na hrvatski kontekst. Priopćenje na Okruglom stolu Foruma Instituta za migracije i narodnosti: *Multikulturalizam i ksenofobija u suvremenoj Europi*, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, 27. 01. 2011. https://www.imin.hr/wp-content/uploads/2021/01/Zuparic-Dimenzije_stavova-prema_trazitelj_ma_azila.pdf, pristupljeno: 1. 12. 2022.

The Perception of the Multi-Conditionality of Contemporary Migration of Croatia in the Context of Spatial and Population Security

Summary

The paper is based on the results of a survey conducted on a quota sample (N = 663) at the end of 2021, which examined the perception of the resident population towards migrants and contemporary migrations and national security in Croatia. In accordance with the position of Croatia on the Balkan migrant route in 2015, the assumption was that dominant attitudes towards migrants are profiled in accordance with general information, personal experiences and media perception. The research included an examination of the respondents' level of information about contemporary global and regional migrations, as well as an examination of attitudes about the nature of migration processes, the functionality of migrants in the new social environment, national security and the future of the emptied areas of Croatia. It was determined, when examining general knowledge about migration, that the respondents are more familiar with migrations that take place (or have taken place) in Croatian territory, along our borders or in narrower regional frameworks, and less familiar with global migration trends and migration hotspots. Furthermore, most of the respondents believe that the main causes of large migrations are war destruction in the area from which they are emigrating and military operations, and the respondents are more inclined to the option of selective access and control of future migration processes. In relation to the adaptation of foreigners, the majority of respondents confirmed the statement that migrants should respect the lifestyle of the new environment and integrate into Croatian society on a functional level, and they consider politicians to be the main culprits for negative attitudes towards migrants. In the part in which the connection between migration and national security was investigated, the respondents were mostly divided about the success of the Croatian national security system in 2015, and they believe that the potentially most threatened Croatian areas are in the east and southeast of Croatia. Also, divided opinions were observed regarding the perspective of depopulated and emptied areas of Croatia, but the prevailing opinion is that such areas will be used for the temporary residence of the new population in

transit through Croatia. In conclusion, most respondents believe that the Croatian political system and global interests are the main factors of the threat to Croatia's national security, which means that internal and external factors are equally represented in the perception of Croatia's national security.

Keywords: Croatia, migrants, national security, perception, multi-conditionality.